

NOBEL

SVETLANA ALEKSIJEVIČ

Viimeiset todistajat

SVETLANA ALEKSIJEVIČ:

- Tšernobylista nousee rukous (1997, suom. 2000,
laajennettu laitos KK 2015)
- Sodalla ei ole naisen kasvoja (1985, suom. Progress /
SN-kirjat 1988, uusi laajennettu laitos KK 2017)
- Neuvostoihmisen loppu. Kun nykyhetkestä tuli
second handia (2013, suom. 2018)
- Sinkkipojat (1991, toinen laitos 2013, suom. 2023)
- Viimeiset todistajat (1985, toinen laitos 2013, suom. 2026)

SVETLANA ALEKSIJEVIČ

Viimeiset todistajat

Sata lapsille sopimatonta tarinaa

Suomentanut

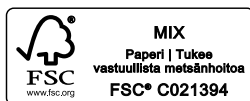
PAULI TAPIO

TAMMI
HELSINKI

F I L I

Kirjallisuuden vientikeskus FILI on tukenut tämän teoksen suomentamista.

Ensimmäinen painos

Venäjänkielinen alkuteos *Poslednie svideteli: sto nedetskikh kolybelnykh* ilmestyi 1985 (2013).

Copyright © 2013 by Svetlana Alexievich
Suomenkielinen laitos © Pauli Tapio ja Tammi 2026
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä,
Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki.

ISBN 978-952-04-7559-8

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@tammi.fi

Esipuheen (jolle tekijä ei löydä sanoja) asemesta:

"Suuren isänmaallisen sodan (1941–45) aikana kuoli miljoonia neuvostolapsia: venäläisiä, valkovenäläisiä, ukrainalaisia, juutalaisia, tataareja, latvialaisia, romaneja, kazakkeja, uzbekkeja, armenialaisia, tadžikkeja..."

"Dostojevski esitti kerran kysymyksen: voivatko rauha, onni ja ikuinen harmonia olla oikeutettuja, jos niiden nimissä, niiden saavuttamiseksi, joutuu yksikin viaton lapsi vuodattamaan yhdenkin kyynelleen? Hän vastasi itse: tuo kyynel ei oikeuta ainoatakaan edistysaskelta eikä ainoatakaan vallankumousta. Ei ainoatakaan sotaa. Se on aina oleva painavampi. Yksi ainoa kyynel..."

ERI LÄHTEISTÄ

”Häntä pelotti katsoa taakseen...”

Ženja Belkevits, kuusivuotias

Nykyään työläinen

Vuoden neljäkymmentäyksi kesäkuu...

Muistan sen. Olin aivan pieni, mutta muistan...

Viimeinen asia, jonka muistan rauhanajan elämästä, on iltasatu, jonka äiti luki minulle. Lempisatuni. Se kertoi kultaisesta hauesta, joka toteuttaa toivomuksia. Minäkin aina pyysin siltä jotain: ”Kultahauki... Kultahauki kiltti...” Pikkusiskonikin esitti kalalle toivomuksia. Hän teki sen toisella tavalla: ”Koska hauki käskää ja koska minä sanon niin...” Olisimme halunneet, että kesäksi oltaisiin lähdetty mummon luokse ja että isä olisi lähtenyt mukaan. Hän oli aina niin hyväntuulinen.

Aamulla heräsin peloissani. Kuului outoja ääniä...

Äiti ja isä luulivat meidän nukkuvan, mutta minä makasin siskoni vieressä ja vain teeskentelin nukkuvaa. Näin, miten isä suuteli äitiä pitkään, suuteli kasvoja ja käsiä, ja olin ihmeissäni, kun en koskaan ennen ollut nähnyt isän sillä tavalla suutelevan äitiä. He menivät pihalle käsi kädessä. Minä nousin ikkunalle: äiti riippui isän kaulassa eikä

tahtonut päästää häntä menemään. Isä riisti itsensä irti ja lähti juoksemaan. Äiti otti hänet kiinni ja yritti taas pidellä häntä ja huusi jotain. Silloin minäkin aloin huutaa: ”Isi! Isi!”

Pikkusisko ja Vasja-veli heräsivät. Sisko näki minun itkevän ja alkoi huutaa: ”Isi!” Juoksimme kaikki kuistille: ”Isi!!!” Isä näki meidät ja muistan, että hän hautasi pään käsiinsä ja lähti juoksujalkaa. Hän ei uskaltanut katsoa taakseen.

Aurinko paistoi kasvoilleni. Oli lämmin... En vieläkään voi uskoa, että sinä aamuna isä lähti sotaan. Olin aivan pieni, mutta uskon että aavistin näkeväni hänet viimeistä kertaa. En tavannut häntä enää koskaan. Olin aivan... aivan pieni...

Niin minulle syntyi käsitys, että sota on sitä, kun isää ei ole...

Muistan vielä mustan taivaan ja mustan lentokoneen. Äiti makaa tien varrella kätet levällään. Pyydämme häntä nousemaan, mutta hän ei nouse. Sotilaat käärivät äidin laavukankaaseen ja hautasivat hiekkaan niille sijoilleen. Itkimme ja anelimme: ”Älkää haudatko äitiä kuoppaan. Hän herää, ja sitten jatketaan matkaa.” Hiekassa möngersi joitain isoja kovakuoriaisia... En voinut käsittää, miten äiti pystyisi elämään niiden kanssa maan alla. Miten löytäisimme hänet myöhemmin? Milloin näkisimme taas? Kuka kirjoittaisi isälle? Joku sotilaista kysyi minulta: ”Tyttö, mikä on nimesi?” En muistanut... Istuimme äidin hautakummun äärellä yöhön asti, kunnes meidät kerättiin rattaille. Rattaat täynnä lapsia. Meitä kuljetti joku vanhus, joka keräili meitä tienvarresta. Saavuimme vieraaseen kylään, missä vieraat ihmiset ottivat meidät mökkeihinsä.

Olin kauan puhumatta. Tuijotin vain.

Sitten muistan kesän. Kirkkaan kesän. Vieras nainen silittää päätäni. Alan itkeä. Ja puhua... Alan kertoa isästä ja äidistä. Siitä miten isä pakeni luotamme eikä edes katsonut taakseen... Miten äiti makasi... Miten kovakuoriaiset mönkivät hiekalla...

Nainen silitti päätäni. Siinä hetkessä ymmärsin, että hän muistutti äitiä...

”Se oli elämäni ensimmäinen
ja viimeinen tupakki...”

Gena Juškevitš, kaksitoistavuotias

Nykyään toimittaja

Sodan ensimmäisen päivän aamu...

Oli aurinkoista. Ja oudon hiljaista. Jotenkin vaitonaista.

Naapurimme, muuan sotilaan vaimo, tuli pihalle silmät kyynelissä. Hän kuiskutti jotain äidille ja elehti, että on oltava vaiti. Kukaan ei uskaltanut puhua siitä, mitä oli tapahtunut, vaikka se tiedettiin jo. Monille oli ilmoitettu. Mutta heitä pelotti, sillä heitä saatettaisiin syyttää provokaattoreiksi. Paniikinlietsojiksi. Ja se oli sotaakin kauheampaa. He pelkäsivät... Ymmärrän sen nyt... Eikä kukaan tietenkään uskonut! Mitä te höpötätte! Armeijamme on rajoilla, johtajamme ovat Kremlissä! Puolustuksemme on vankka, vihollisella ei ole mitään mahdollisuuksia! Minäkin ajattelin niihin aikoihin niin... Olin pioneeri.

Avattiin radio. Odotettiin Stalinin puhetta. Kaipasimme hänen ääntään. Mutta Stalin vaikenä. Sitten Molotov piti

puheen. Kaikki kuuntelivat. Molotov sanoi: sota. Kukaan ei silti vieläkään uskonut. Missä Stalin?

Kaupungin ylle ilmestyi lentokoneita... Kymmenittäin tuntemattomia lentokoneita. Niissä oli ristit. Ne peittivät taivaan, peittivät auringon. Kauhistus! Pommit irtosivat... Kaikkialla räjähteli taukoamatta. Oikein jyrisi. Se kaikki oli kuin unta eikä valvetta. En ollut enää kovin pieni, ja muistan, miltä minusta tuntui. Muistan pelon, joka valtasi koko kehoni. Kaikki sanani. Ajatukseni. Ryntäsimme ulos, juoksimme jonnekin katuja pitkin... Minusta tuntui kuin kaupunki olisi jo kokonaan raunioina. Savua. Tulta. Joku sanoi: ”Paetaan hautausmaalle, hautausmaata ei pommiteta.” Miksi kukaan kuolleita pommittaisi? Meidän kaupunginosassamme oli suuri juutalainen hautausmaa, jossa oli vanhoja puita. Kaikki pakenivat sinne. Ihmisiä oli tuhansittain. He syleilivät kiviä, kyyhöttivät niiden takana.

Siellä me äidin kanssa istuimme yöhön saakka. Kukaan ympärillämme ei lausunut sanaa ”sota”. Kuulin käytettävän toista sanaa: provokaatio. Sitä kaikki toistelivat. Puhuttiin siihen sävyyn, että aivan kohta meidän joukkomme aloittavat hyökkäyksen. Stalin on antanut käskyn. Siihen uskottiin.

Mutta Minskin laitakaupungilla tehtaiden sireenit soivat läpi yön...

Ensimmäiset kuolleet...

Ensimmäisenä... näin tapetun hevosen... Sitten... tapetun naisen... Se ihmetytti minua. Olin luullut, että sodassa tapetaan vain miehiä.

Heräsin aamulla... Halusin aloittaa päivän. Mutta sitten muistin että on sota. Sitä oli vaikea uskoa.

Ammuskelu kaduilla loppui. Ympärillä oli hiljaista. Muutaman päivän ajan oli hiljaista. Sitten taas alkoi liikehdintä... Oli esimerkiksi valkoinen ihminen, valkoinen päästä varpaisiin. Yltä päältä jauhoissa. Hän kantoi mukanaan valkoista säkkiä. Sitten yksi toinen pakenija... Hänen taskuistaan putoili säilyketölkkejä, käsissäkin hänellä oli säilyketölkkejä. Makeisia... Tupakka-askeja... Joku kantoi sokeria hatussa... toinen paistinpannussa... Ei sitä pysty kuvaamaan! Toinen raahasi mukanaan kangaspakkaa, toinen oli käärinyt itsensä siniseen puuvillakankaaseen. Punaiseen... Se on naurettavaa, mutta ketään ei naurattanut. Elintarvikevarastoja oli pommitettu. Suurta kauppaa, joka oli lähellä kotiamme... Ihmiset juoksivat hakemaan sen, mitä oli jäljellä. Sokeritehtailla useita ihmisiä hukkui sokerisiirappitankkeihin. Kauheaa! Koko kaupunki jäysti siemeniä. Jostain oli löytynyt varastorakennus täynnä siemeniä. Näin omin silmin, miten yksi nainen juoksi kaupalle... Hänellä ei ollut mitään mukanaan: ei kassia, ei verkkoa... niinpä hän riisui alushousunsa. Täytti ne tattarisuuri-moilla. Vei mennessään. Kaikki tämä tehtiin jostain syystä hiljaisuudessa. Kukaan ei puhunut mitään.

Kun hain äidin paikalle, jäljellä oli vain sinappia, keltaisia sinappipurkkeja. ”Älä ota mitään”, äiti pyysi. Myöhemmin hän tunnusti, että häntä oli hävettänyt, koska hän oli koko elämänsä ajan opettanut minulle päinvastaisia tapoja. Jopa silloin, kun näimme nälkää ja muistelimme noita päiviä, emme katuneet mitään. Sellainen äiti minulla oli.

Saksalaiset sotilaat kulkivat kaupungilla tyynen rauhallisina... meidän kaduillamme. He filmasivat kaiken. Naureskelivat. Ennen sotaa lempileikkejämme oli ollut saksalaisten piirtäminen. Piirsimme heidät isohampaisina. Torahampai-

sina. Ja siinä niitä nyt oli... nuoria, komeita... kauniit kra-naatit jämerien saappaiden varressa. He soittelivat huuli-harppuja. Kehtasivat lirkutella meikäläisille nuorille kau-nottarille.

Iäkäs saksalainen raahaa jotakin laatikkoa. Laatikko on raskas. Hän kutsuu minut ja osoittaa: auta. Laatikossa on kaksi kahvaa, ja me tartumme niihin. Kun olemme kan-taneet laatikon sinne, minne se piti viedä, saksalainen läi-mäyttää minua olalle ja kaivaa taskustaan tupakka-askin. Noin niin kuin maksuksi. Tulin kotiin. Olin kärsimätön, istuuduin keittiöön ja sytytin tupakan. En kuullut, kun ovi kävi ja äiti tuli sisään:

"Sinäkö poltat?"

"Mm-mm."

"Kenen savukkeita nuo ovat?"

"Saksalaisten."

"Sinä poltat ja vieläpä vihollisen savukkeita. Se on maan-petturuutta se."

Se oli elämäni ensimmäinen ja viimeinen tupakki.

Kerran illalla äiti istuutui viereeni:

"En voi sietää sitä, että he ovat täällä. Ymmärrätkö sinä?"

Hän halusi taistella. Aivan ensimmäisestä päivästä läh-tien. Päätimme hankkiutua tekemisiin vastarinnan kanssa. Emme epäilleet, etteikö sellaista olisi. Hetkeäkään emme epäilleet.

"Rakastan sinua enemmän kuin mitään tässä maail-massa", äiti sanoi. "Mutta ymmärrätkö sinä minua? Annatko anteeksi, jos meille tapahtuu jotain?"

Rakastuin äitiini. Nyt olin hänelle ehdottoman kuuliai-nen. Ja olen ollut koko elämäni.

”Isoäiti rukoili... Hän anoi,
että sieluni palaisi...”

Nataša Golik, 5 vuotta

Nykyään oikolukija

Opettelin rukoilemaan... Sitä minä mietin usein, kun opettelin sodan aikana rukoilemaan...

Meille sanottiin, että on sota. Senhän ymmärtää, etten minä viisivuotiaana käsittänyt sellaisesta mitään. En tuntenut pelkoa. Mutta pelon vuoksi, nimenomaan pelon vuoksi, minä nukahdin. Ja nukuin kaksi päivää. Makasin kaksi päivää kuin nukke. Kaikki luulivat että olin kuollut. Äiti itki, mutta isoäiti rukoili. Hän rukoili kaksi päivää ja kaksi yötä.

Avasin silmäni. Ensimmäinen asia, jonka muistan, on valo. Hyvin, hyvin kirkas valo, omituisen kirkas. Se teki kipeää. Kuulin jonkun äänen, tunnistin, että se on isoäiti. Isoäiti seiso i konin edessä rukoilemassa. ”Mummi... mummi...”, minä kutsuin häntä. Hän ei katsonut taakseen. Ei voinut uskoa, että minä kutsuin häntä... Mutta olin jo herännyt... avannut silmäni...

”Mummi”, minä kysyin, ”miten sinä rukoilit, kun minä tein kuolemaa?”

”Anoin, että sielusi palaisi.”

Mutta ei se palannut.

”Ne makasivat hiilikasoissa
vaaleanpunaisina...”

Katja Korotajeva, kolmetoistavuotias

Nykyään hydrotekninen insinööri

Kerron hajusta... Siitä, miltä sota haisee...

Ennen sotaa olin käynyt kuusi luokkaa koulua. Siihen aikaan kouluissa oli neljännestä luokasta alkaen osallistuttava kokeisiin. Ja me olimme juuri suorittaneet viimeisen kokeen. Oli kesäkuu. Vuoden neljäkymmentäyksi touko- ja kesäkuu olivat kylmiä. Syreeni kukkii tavallisesti joskus toukokuussa, mutta sinä vuonna se kukki kesäkuun puolivälissä. Ja tuomi tuoksui. Nuo puut muistuttavat minua aina sodasta...

Asuimme Minskissä, siellä minä olen syntynytkin. Isä oli armeijan soittokunnan johtaja. Kävin hänen kanssaan paraateissa. Minun lisäksi perheeseen kuului kaksi isoveljeä. Kaikki tietysti lellivät minua, kun olin nuorin ja vieläpä tyttö.

Edessä oli kesä ja kesäloma. Se oli riemullinen juttu. Urheilin, kävin armeijan uimahallissa. Ja minua kadehdittiin,

luokan pojatkin kadehtivat. Annoin ymmärtää, että olen taitava uimari. Kesäkuun 22. päivänä, se oli sunnuntai, oli tarkoitus juhlistaa Komsomolin tekojärven avajaisia. Sitä oli kaivettu ja rakennettu pitkään. Meidän koulummekin oli osallistunut talkoisiin. Olisin halunnut päästä ensimmäisten joukossa uimaan. Vaan miten kävi!

Aamuisin meillä oli tapana käydä hakemassa tuoreita sämpylöitä. Se oli yleensä minun tehtäväni. Matkalla leipomoon tapasin yhden tyttökaverini, joka kertoi, että oli alkanut sota. Kadullamme oli paljon puutarhoja, talot olivat kukkien peitossa. Minä mietin, että mikä ihmeen sota. Mitä hän houraillee?

Kotona isä pani samovaarin lämpiämään... En ehtinyt kertoa mitään, kun naapureita jo alkoi ilmestyä, ja kaikilla oli huulillaan tuo sana: "Sota! Sota!" Ja seuraavana päivänä seitsemältä aamulla isoveljelleni tuotiin käsky saapua sotilaskomissariaattiin. Päivällä hän käväisi työpaikallaan ja sai sieltä rahoja. Se oli lopputili. Näiden rahojen kanssa hän tuli kotiin ja sanoi äidille: "Haluan rintamalle. En tarvitse mitään. Ota nämä rahat. Ostakaa Katjalle uusi päällystakki." Ja minä, joka olin juuri siirtymässä seitsemännelle luokalle ja olin koulun vanhimpia, haaveilin, että minulle ommeltaisiin sininen bostonkankainen takki, jossa olisi harmaa villakaulus. Ja veli tiesi sen.

Yhä vieläkin muistan, että veli antoi rahat siihen takkiin. Elimme vaatimattomasti ja perheen budjetissa riitti aukkoja. Mutta kyllä äiti olisi sen takin minulle hankkinut, kun veli kerran pyysi. Hän ei vain ehtinyt.

Minskiä alettiin pommittaa. Muutimme vanhempien kanssa naapureiden kiviseen kellariin. Minulla oli rakas kissa, semmoinen puolivilli, joka ei koskaan mennyt pihaa

kauemmas. Mutta kun pommitukset alkoivat ja minä juoksin naapurin pihalle, se tuli perässä. Yritin ajaa sen tiehensä, mutta aina se tuli perässä. Yksin jääminen pelotti sitäkin. Saksalaiset pommit ujelsivat pudotessaan. Olin musikaalinen tyttö, ja se vaikutti minuun syvästi. Ne äänet... Pelotti niin, että kämmenet hikosivat. Kanssamme kellarissa istui naapurin nelivuotias poika. Hän ei itkenyt. Hänen silmänsä vain olivat kuin lautaset.

Ensin vain yksittäiset talot paloivat. Sitten syttyi koko kaupunki. Nuotion liekkejä on mukava tuijotella, mutta palavan talon näkeminen kauhistuttaa. Joka suunnalla oli liekkejä, taivas ja kadut olivat savun peitossa. Ja miten kirkasta oli... Liekkien vuoksi... Muistan, että jossakin puutalossa oli kolme ikkunaa auki ja ikkunalaudoilla upeat lehtikakutukset. Ihmisiä siinä talossa ei enää ollut. Kaktukset vain kukkivat... Tuntui, etteivät ne olleet kukassa vaan liekeissä. Palavia kukkia.

Pakenimme...

Matkan varrella saimme kylissä leipää ja maitoa. Mitään muuta ei ihmisillä ollut. Eikä meillä ollut rahaa. Minä lähdin kotoa mekossa, mutta äidillä oli jostain syystä talvitakki ja korkeakorkoiset kengät. Meitä ruokittiin aivan ilmaiseksi, rahaa ei edes mainittu. Pakolaisia kulki joukoittain.

Sitten joku tiesi kertoa, että tie edessäpäin on saksalaisten moottoripyöräjoukkojen katkaisema. Pakenimme takaisin ohi samojen kylien, ohi samojen tätien maitokannuineen. Pakenimme kotikadulle... Vielä muutamaa päivää aiemmin siellä oli ollut vihreää, oli ollut kukkia, ja nyt kaikki oli palanut. Edes satavuotisista poppeleista ei ollut mitään jäljellä. Kaikki oli poltettu keltaiseksi hiekaksi. Musta maa, josta kaikki kasvoi, oli kadonnut jonnekin, ja jäljellä oli vain

kirkkaan keltainen hiekka. Pelkkä hiekka. Kuin olisi seissyt vastakaivetun haudan äärellä... Tehtaiden uunit olivat jäljellä. Ne olivat valkoisia, liekkien lämmittämiä. Muuta tunnistettavaa ei ollut... Koko katu oli palanut. Mummot ja vaarit ja monet pienet lapset olivat palaneet. He eivät olleet paenneet muiden muassa kun olivat luulleet, ettei heihin koskettaisi. Liekit eivät olleet säästäneet ketään. Vanhojen ihmisten ruumiit olivat kokonaan mustuneita. Mutta jos näki kaukaa jotain pientä, vaaleanpunaista, se tarkoitti, että kyseessä on vauva. Ne makasivat hiilikasoissa vaaleanpunaisina...

Äiti riisui huivinsa ja sitoi silmäni... Niin me tulimme kotimme luo. Siihen paikkaan, missä joitakin päiviä sitten oli ollut kotimme. Kotia ei enää ollut. Kuin ihmeen kaupalla pelastunut kissa oli meitä vastassa. Se painautui minua vasten. Siinä kaikki. Kukaan ei puhunut... Edes kissa ei naukunut. Muutaman päivän se oli vaiti. Mykistyimme kaikki.

Näin ensimmäiset fasistit. Tai en nähnyt vaan kuulin. Niillä kaikilla oli raudoitettut saappaat, jotka kopisivat kuu-luvasti. Kopisivat meidän mukulakivikaduillamme. Ja minusta tuntui kuin maakin olisi kärsinyt niiden kulkiessa sen päällä.

Miten syreeni kukkikaan sinä vuonna... Ja miten kukki tuomi...

”Yhtä kaikki minä kaipaen äitiäni...”

Zina Kosjak, kahdeksanvuotias

Nykyään kampaaja

Ensimmäinen luokka...

Pääsin ensimmäiseltä luokalta vuoden neljäkymmentäyksi toukokuussa, ja vanhemmat veivät minut kesäksi Minskin lähellä olevalle Gorodištšen pioneerileirille. Saavuin perille, ehdin kerran käydä uimassa, ja parin päivän kuluttua alkoi sota. Meidät pantiin junaan ja vietiin pois. Näimme taivaalla saksalaisia koneita ja hurrasimme niille. Emme käsittäneet, että ne saattaisivat olla vihollisen koneita. Ennen kuin ne alkoivat pommittaa... Silloin kaikki sävyt katosivat. Kaikki värit. Sana ”kuolema” ilmaantui sanavarastoomme. Kaikki alkoivat käyttää tuota käsittämättöntä sanaa. Eivätkä äiti ja isä olleet kanssani.

Kun lähdimme leiriltä, kaikille annettiin jotain kotiin viettäväksi. Kenelle kauraryynejä, kenelle sokeria. Edes kaikkein pienimmät eivät jääneet tyhjin käsin, kaikki saivat jotain. Matkalle haluttiin ottaa mahdollisimman paljon elintarvikkeita, ja niitä sitten varjeltiin tarkoin. Mutta junassa näimme haavoittuneita sotilaita. Ne voihkivat ja kärsivät

niin, että olisi tehnyt mieli antaa kaikki noille sotilaille. Meillä sitä sanottiin ”isien ruokkimiseksi”. Kutsuimme jo-
kaista sotilasta isiksi.

Meille kerrottiin, että Minsk on kokonaan palanut ja että saksalaiset ovat jo siellä. Meitä vietiin selustaan. Sinne, missä sotaa ei ole.

Meitä kuljetettiin yli kuukauden. Tulimme johonkin kaupunkiin, menimme minne pitikin, mutta meitä ei voitu jättää sinne, koska saksalaiset olivat jo lähellä. Sillä tavalla päädyimme Mordvaan asti.

Seutu oli hyvin kaunista, siellä oli paljon kirkkoja. Talot olivat matalia ja kirkot korkeita. Vuoteita ei ollut, joten nukuimme oljilla. Tuli talvi, ja neljää lasta kohden oli vain yhdet kengät. Ja sitten tuli nälkä. Nälkää ei nähty vain lastenkodissa, vaan kaikki ihmiset olivat nälissään, sillä kaikki ruoka lähetettiin rintamalle. Lastenkodissa asui kaksisataaviisikymmentä lasta. Kerran päivällisaikaan ei ruokaa ollut ollenkaan. Hoitajat ja johtaja istuivat ruokalassa ja katsoivat meitä kyynelsilmin. Mutta meillä oli hevonen, Maika... Se oli vanha ja kauhean lempeä. Kuljetimme sillä vettä. Seuraavana päivänä Maika tapettiin. Ja meille annettiin vettä ja pieni pala Maikaa... Sitä salailtiin meiltä pitkään. Emme olisi pystyneet syömään sitä... Emme mistään hinnasta! Se oli lastenkodin ainoa hevonen. Lisäksi oli pari nälkäistä kissaa. Luurankokissoja! Ajattelimme, että hyvä kun kissat ovat noin laihoja. Emmepähän joudu syömään niitä. Kun ei niissä ole mitään syötävää.

Meillä oli pulleat mahat. Minä esimerkiksi pystyin syömään ämpärillisen keittoa, koska siinä keitossa ei ollut yhtään mitään. Söin kaiken, mitä lautaselleni kaadettiin. Luonto pelasti meidät. Meistä tuli märehtijöitä. Ke-

väällä lastenkodin ympärillä ei kilometrien säteellä tullut lehtiä yhteenkään puuhun... Söimme kaikki silmut, riivimme puista jopa tuoreen kuoren. Söimme kaiken ruohonkin. Saimme villatakit, ja niihin me teimme taskut, joissa kannoimme ruohoa. Sitä sitten mutustimme. Kesä pelasti meidät, mutta talvi oli raskasta aikaa. Me nelisenkymmentä pientä lasta asuimme muista erillään. YökauDET me paruumme. Huusimme äitiä ja isää. Hoitajat yrittivät olla käyttämättä meidän kuullemme sanaa äiti. He kertoivat sellaisia satuja ja lukivat meille sellaisia kirjoja, joissa tuota sanaa ei mainittu. Jos joku lausui sanan ”äiti”, niin heti alkoi parkuminen. Lohduton parkuminen.

Aloitin koulun taas ensimmäiseltä luokalta. Olin päässyt ensimmäiseltä luokalta kiitettävin arvosanoin, mutta lastenkodissa meiltä kysyttiin, kenen pitää uusia kokeensa, ja minä luulin, että kokeiden uusiminen tarkoittaa kiitettäviä arvosanoja. Kolmannella luokalla pakenin lastenkodista. Lähdin etsimään äitiä. Bolšakovin pappa löysi minut metsästä nälkäisenä ja uupuneena. Kun hänelle selvisi, että olen lastenkodista, hän otti minut luokseen asumaan. Hän eli kahdestaan vaimonsa kanssa. Minä voimistuin ja aloin autella heitä taloudenpidossa: keräsin kasveja, kuorin perunoita. Tein kaikenlaista. Söimme leipää, mutta siinä oli viljaa vain vähän. Se oli kitkerää kuin mikä. Jauhoon pantiin kaikki, mikä oli jauhettavissa: savikkaa, pähkinäpensaan kukkia, perunaa. En vielä nykyäänkään pysty katsomaan portulakkaa, ja syön hyvin paljon leipää. En saa siitä tarpeekseni... Vuosikymmenet olen syönyt leipää...

Kylläpä minä muistankin kaikenlaista...

Muistan yhden hullun tytön, joka meni ihmisten puutarhoihin, etsi kolon ja odotti sen luona hiirtä. Tyttö oli näl-

käinen. Muistan hänen kasvonsa ja jopa hänen mekkonsa. Kerran menin juttelemaan hänelle, ja hän kertoi minulle... hiirestä... Istuimme sitten yhdessä sitä vaanimassa...

Minä aina odotin, että kunhan sota loppuu, me valjastamme Bolšakovin papan kanssa hevosen ja lähdemme etsimään äitiä. Talossa kävi evakuoituja, ja kysyin kaikilta, olivatko he tavanneet äitiäni. Evakkoja oli paljon. Niin paljon, että joka talossa oli aina padallinen lämmintä nokkoskeittoa. Jotta tulijoille olisi edes jotain syötävää. Mitään muuta annettavaa ei ollut. Mutta nokkospata oli joka talossa... Muistan sen hyvin. Minäkin keräsin nokkosta.

Sota loppui... Odotin päivän, toisen, eikä kukaan tullut hakemaan minua. Äiti ei tullut hakemaan minua, ja isän tiesin olevan armeijassa. Odotin kaksi viikkoa, enkä kyennyt odottamaan enempää. Livahdin jonkin junan penkin alle ja lähdin matkaan... Minne? Sitä en tiennyt. Lapsi kun olin, minä ajattelin, että kaikki junat kyllä menevät Minskiin. Ja että Minskissä minua odottaisi äiti! Ja sitten tulisi isä... Sankari! Kunniamerkkeineen ja mitaleineen.

Molemmat olivat kadonneet pommitusten aikana. Kuulin naapureilta. He olivat lähteneet etsimään minua. Menneet asemalle.

Olen jo viisikymmentäyksivuotias ja minulla on omia lapsia. Yhtä kaikki minä kaipaen äitiäni.

SVETLANA ALEKSIJEVIČ syntyi vuonna 1948 Ukrainassa ja asui pitkään Minskissä Valko-Venäjällä. Hän opiskeli journalistiikkaa ja työskenteli toimittajana. Kirjailijana hän on kokeillut erilaisia tyyliä ja päätynyt lopulta eräänlaiseen yhteisöromaanin, kuvaamaan ihmistä poliittisen järjestelmän puristuksissa. Hän sai Nobelin kirjallisuuspalkinnon vuonna 2015. Hänet tunnetaan Neuvostoliiton vaietun historian teräväkynäisenä tulkitsijana.

He unohtivat olevansa lapsia, mutta meidän on muistettava, mitä he todistivat. Nobelisti dokumentoi Neuvostoliiton veristä historiaa armottoman tarkkänäköisesti ja antaa äänen uhreista heikoimmille.

”Painokas muistutus siitä, miten voimakas väline kirjoitettu sana voikaan tuskan ja trauman dokumentointiin olla. Lapset kyllä selviytyvät ja kasvavat, mutta he eivät unohda. He ovat ensimmäisiä ja viimeisiä todistajia.”

THE NEW REPUBLIC

”Ei voi olla kääntämättä aina seuraavaa ja seuraavaa sivua ja jännittämättä, kenet kirjailija seuraavaksi esittelee. Mieli mullistuu väkisinkin, kun esiin nostetaan kysymys: miten käy konfliktin keskelle joutuneille lapsille?”

THE WASHINGTON POST

Päällys: Markko Taina • Kannen valokuvat: Alamy Stock Photo

9 789520 475598

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-7559-8